

Inspectie van het Onderwijs
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

DE EERSTEGRAADS LERARENOPLEIDINGEN: SAMENVATTING EN BESCHOUWING

OPLEGGER BIJ DE RAPPORTEN
BEGINNENDE LERAREN KIJKEN TERUG, DELEN 3 EN 4

juni 2016

Voorwoord

Ook vanmorgen ging ergens een leraar de deur uit, op weg naar een nieuwe werkdag op haar middelbare school. Met welk gevoel stapte ze op haar fiets? Als het goed is: gerust, ontspannen, zin in. Want elke nieuwe werkdag is ook voor een leraar nog steeds een mooie boeiende leerdag. Als het goed is.

Als maatschappij moeten we onze leraren koesteren, ze verder brengen, en ze langdurig behouden voor het onderwijs. Zodat ook de volgende generaties leerlingen goed onderwijs kunnen krijgen. Dat begint bij een stevige basis dankzij een goede lerarenopleiding. Maar wat vinden afgestudeerde leraren een goede opleiding? Om daar inzicht in te krijgen onderzoeken wij als inspectie stelselmatig in hoeverre recent afgestudeerden tevreden zijn over hun lerarenopleiding. In deze serie 'Beginnende leraren kijken terug' hebben we nu vier rapporten gepubliceerd. De eerste twee delen, over de pabo's en de tweedegraads lerarenopleidingen, verschenen in 2015.¹ In de delen 3 en 4 bespreken we de oordelen van afgestudeerden over hun eerstegraads lerarenopleiding.

Welke conclusies trekken we uit onze onderzoeken en vooral: wat moet er gebeuren? In de rapporten doen we suggesties voor verdere verbeteringen binnen de lerarenopleidingen. Maar een misschien nog dringender wens voor de komende jaren is een landelijk gedragen visie op doorgaande professionalisering. Ook ná de opleiding moeten leraren de kans krijgen om door te groeien en hun onderwijsvaardigheden verder te ontwikkelen. We zien al veel initiatieven en goede voorbeelden van begeleiding en scholing voor leraren. Om dat verder te brengen is een voorstel van het onderwijsveld nodig voor een systematische aanpak van professionalisering. Dat kan niet zonder regie. We bevelen de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap aan om het gesprek hierover te coördineren. En ik wil graag leraren, opleidingen, scholen en andere belanghebbenden oproepen dat gesprek aan te gaan.

Want leraren hebben een stevige basis nodig, om vervolgens structureel de tijd en mogelijkheden te krijgen om hun vak verder uit bouwen. Alleen dan blijven leraren elke ochtend met plezier een nieuwe lesdag tegemoetfietsen.

Monique Vogelzang
Inspecteur-generaal van het Onderwijs

---

¹ *Beginnende leraren kijken terug. Onderzoek onder afgestudeerden. Deel 1: de pabo; Deel 2: de tweedegraads lerarenopleiding.* Utrecht: Inspectie van het Onderwijs, 2015.

1 Inleiding

In het onderzoek waar u nu over leest, vroegen wij afgestudeerde eerstegraads leraren hoe zij terugkijken op hun opleiding. Deze afgestudeerden hebben ófwel een universitaire lerarenopleiding (ulo) gevolgd, óf een hbo-masteropleiding tot eerstegraads leraar.

De opleidingen in wo en hbo laten zich niet eenvoudig vergelijken, omdat ze verschillende doelgroepen hebben en de opleidingen daardoor verschillend zijn ingericht. Studenten van de eerstegraads hbo-masteropleiding hebben vrijwel allemaal al een tweedegraads opleiding (hbo-bacheloropleiding) van vier jaar achter de rug. Ze zijn al leraar en hebben vaak ook al veel werkervaring. Het doel van de hbo-opleiding is om meer kennis van het vak bij te brengen en aandacht te besteden aan vakdidactische vaardigheden, zodat de leraar toegerust is om les te geven in de bovenbouw van havo/vwo. De ulo-studenten hebben eerder een vakbachelor of -master afgerond, bijvoorbeeld een opleiding Frans of Wiskunde. De ulo richt zich specifiek op mensen die nog geen leraar zijn, voor veel ulo-studenten is dit een eerste kennismaking met het beroep van leraar.

Beide typen opleidingen stemmen de inrichting van de opleiding en de onderwerpen af op hun specifieke doelgroep. Deze verschillen komen uitgebreid aan de orde in de afzonderlijke deelrapporten: *Beginnende leraren kijken terug deel 3* (over de ulo's) en *deel 4* (over de hbo-opleidingen).

2 Hoe beoordelen afgestudeerden hun lerarenopleiding?

Wat vinden afgestudeerden zelf van de eerstegraads lerarenopleiding die ze hebben gevolgd? Wat waarderen ze in de opleiding, wat missen ze en welke suggesties voor verbetering dragen zij aan? In deze paragraaf komen eerst de oordelen van de ulo-afgestudeerden aan bod, vervolgens benoemen we hoe de afgestudeerde hbo'ers terugkijken op hun opleiding.

Universitaire lerarenopleiding

Goede vakinhoudelijke basis

Afgestudeerden van ulo's zijn zeer tevreden over de stevige inhoudelijke basis die ze hebben meegekregen in hun vakbachelor of -master. Twee derde van hen voelt zich vervolgens door de ulo voldoende voorbereid om les te geven in de bovenbouw van havo/vwo. Zij hebben geleerd om de vakkennis te vertalen naar een goede les en zijn tevreden over de voorbereiding op een aantal basale vaardigheden, zoals duidelijke lesdoelen formuleren, verschillende werkvormen hanteren en de les gestructureerd afsluiten.

Behoeftte aan meer pedagogisch-didactische vaardigheden

Er zijn ook verbeterpunten. We zien veel onvrede onder de ulo-afgestudeerden, zeker als we de bevindingen vergelijken met die van andere lerarenopleidingen die recent zijn onderzocht: de pabo's en tweedegraads lerarenopleidingen.² Een op de vijf ulo-afgestudeerden voelt zich niet voldoende voorbereid op de dagelijkse praktijk. Ze hebben bijvoorbeeld behoefte aan meer vaardigheden om orde te houden en goede feedback te geven aan hun leerlingen. Bijna een derde deel van de ulo-afgestudeerden zegt onvoldoende te hebben geleerd om digitale leermiddelen te gebruiken of om toetsen en examenopgaven te maken. Nog lastiger vinden ze het om goed om te gaan met niveauverschillen in de klas, of met leerlingen met gedragsproblemen.

Ideeën voor een postgraduate-traject

De onvrede is voor een belangrijk deel verklaarbaar vanuit het spanningsveld waarbinnen universitaire lerarenopleidingen opereren. De ulo's leiden in korte tijd op tot het – praktische – beroep van leraar in de bovenbouw van havo/vwo. Tegelijkertijd behoren deze opleidingen te voldoen aan de eisen voor een opleiding op masterniveau. Daarom is er maar weinig tijd om onderwijsvaardigheden onder de knie te krijgen en te verbeteren. De opleidingen zelf (VSNU/ICL) hebben plannen ingediend om de opleiding te herstructureren. Ze denken daarbij aan een tweejarige combinatie van vakmaster en lerarenopleiding – zoals die nu bij verschillende instellingen al wordt aangeboden – en aan een postgraduate-traject na de vakmaster, die over een aantal jaren gespreid kan worden. De onderzoeksresultaten onderstrepen het belang van dat voorstel. We denken dat vooral een postgraduate-traject een goed idee is. In zo'n traject worden studenten eerst voorbereid op de basis van het lesgeven, om vervolgens werkervaring op te doen en in verdiepende modules hun eerstegraadsbevoegdheid te halen. Dat geeft de mogelijkheid om vaardigheden aan te bieden of uit te diepen op een moment dat beginnende leraren

---

² *Beginnende leraren kijken terug. Onderzoek onder afgestudeerden. Deel 1: de pabo; Deel 2: de tweedegraads lerarenopleiding.* Utrecht: Inspectie van het Onderwijs, 2015.

daar aan toe zijn. Voor een tweejarige variant is het van belang dat de vakmaster en het beroepsdeel goed op elkaar zijn afgestemd, zodat een echt geïntegreerd onderwijsprogramma wordt aangeboden.

Verbeteringen niet uitstellen

De voornemens om nieuwe of aangepaste routes te ontwikkelen zijn belangrijk, maar de 'oude' – vaak eenjarige – opleidingen blijven voorlopig bestaan. Ook studenten die kiezen voor een ulo na een vakmaster, hebben recht op een goede voorbereiding op het beroep van leraar. Daarom is het belangrijk dat instellingen nagaan op welke van de genoemde aandachtspunten verbeteringen nodig zijn bij hun opleidingen en hoe afgestudeerden ook na hun opleiding kunnen worden ondersteund.

Hbo-opleidingen eerstegraads leraar

Tevreden over vakkennis en -didactiek

Net als de ulo-afgestudeerden zijn de hbo-afgestudeerden over het algemeen erg tevreden over de vakkennis en de vakdidactiek die zij aangeboden krijgen. Deze onderwerpen vormen de kern van de opleiding. Acht op de tien afgestudeerden voelen zich voldoende voorbereid om les te geven in de bovenbouw van havo/vwo, slechts 8 procent is ontevreden over de voorbereiding. Ook vinden veel afgestudeerden dat zij voldoende hebben geleerd om bij te dragen aan het verbeteren van het curriculum en om praktijkonderzoek te doen.

Aanbod pedagogisch-didactische vaardigheden afstemmen op individuele student

Toch komen ook deze ervaren leraren lastige situaties tegen, waar zij in hun initiële opleiding weinig over gehoord hebben. Hoe zorg je dat alle leerlingen worden aangesproken op hun niveau? Hoe ga je om met culturele of sociale verschillen tussen leerlingen? Hoe maak je een goede toets? Studenten hebben verschillende leerbehoeften: ervaren leraren zijn op zoek naar andersoortige kennis en vaardigheden dan beginnende leraren. We adviseren de opleidingen daarom na te gaan of zij ook aandacht kunnen besteden aan pedagogisch-didactische onderwerpen wanneer daar behoefte aan is. Dergelijk maatwerk kunnen zij wellicht leveren door keuzemodulen aan te bieden, of door individuele opdrachten en coaching.

Pedagogische-didactische voorbereiding is aandachtspunt

Niet alles komt aan bod binnen de opleiding

Pedagogisch-didactische onderwerpen krijgen te weinig aandacht, vinden vrij veel afgestudeerden. Dat geldt zowel voor hbo'ers als voor ulo-afgestudeerden. Toch pakken de consequenties van dat oordeel anders uit voor de hbo-masteropleidingen dan voor de ulo. De hbo-masteropleidingen bieden veel onderwerpen bewust niet aan omdat die al in het bachelor-curriculum zitten. In ons onderzoek bij de tweedegraads opleidingen zagen we echter dat afgestudeerden weliswaar een stevige basis meekrijgen, maar zich toch niet goed voorbereid voelen op bijvoorbeeld toetsing, differentiatievaardigheden, maatwerk voor leerlingen met leer- of gedragsproblemen of communicatie met ouders. Het gaat hier om vaardigheden waar leraren pas aan toe komen als de basis in orde is. Voor de ulo's is de situatie anders: daar moeten de meeste studenten het beroep van leraar nog leren. De opleidingstijd daarvoor is kort. Daar komt bij dat de ulo's alleen toekomen aan voorbereiding op het lesgeven in havo/vwo. De wettelijke bekwaamheidseisen die leidend zijn voor de opleiding, zijn gericht op de bovenbouw van havo/vwo, maar

afgestudeerden krijgen een eerstegraadsbevoegdheid waarmee ze ook in andere onderwijstypen les kunnen geven. In de praktijk gebeurt dat ook: ruim een vijfde van de ulo-afgestudeerden uit onze responsgroep gaf in de onderzoeksperiode les in het vmbo of mbo.³

Vaardigheden ontwikkelen door aanvullende scholing

We zien dat leraren in het voortgezet onderwijs zich, ondanks hun lerarenopleiding, onvoldoende voorbereid voelen op bepaalde onderwerpen die deel uitmaken van de bekwaamheidseisen. Afgestudeerden vinden dat vooral het inspelen op leerlingen met een voorsprong of achterstand of het bieden van maatwerk aan leerlingen met leer- of gedragsproblemen te weinig aan bod komt tijdens de opleiding. Dit is een probleem, ook al omdat wij als inspectie op basis van onze lesbezoeken constateren dat er in het voortgezet onderwijs nog te weinig wordt gedifferentieerd.⁴ De laatste jaren is bovendien stevig ingezet op 'passend onderwijs', zodat leraren vaker dan vroeger te maken krijgen met leerlingen die zorg op maat nodig hebben. Om differentiatie- en maatwerkvaardigheden te ontwikkelen is meer tijd nodig dan beschikbaar is binnen een opleiding. Naast verbeteringen binnen de opleiding zijn daarom ook aanvullende scholingsmogelijkheden ná de initiële opleiding nodig.

---

³ Ook de hbo-masteropleiding bereidt alleen voor op lesgeven in de bovenbouw van havo/vwo, maar deze opleiding bouwt voort op de bachelor. Leraren met een eerstegraadsbevoegdheid die in het hbo zijn opgeleid, hebben dankzij hun tweedegraads opleiding kennisgemaakt met verschillende schooltypen. Een kanttekening daarbij is dat de aandacht voor het vmbo en mbo in de tweedegraads opleiding versterkt moet worden (zie onder meer *Beginnende leraren kijken terug. Onderzoek onder afgestudeerden. Deel 2: de tweedegraads lerarenopleiding*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs, 2015); de tweedegraads opleidingen werken daar momenteel aan.

⁴ *De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2014/2015*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs, 2016. De inspectie constateert dat leraren binnen de reguliere lessen vaak weinig tegemoet weten te komen aan de verschillende persoonlijke leerbehoeften van leerlingen, terwijl alle betrokkenen het erover eens zijn dat maatwerk in het onderwijs de schoolloopbaan van leerlingen positief zou beïnvloeden.

3 Naar een landelijk afgestemde doorlopende leerroute

Een goede basis is belangrijk, maar ook na de opleiding moeten leraren zich kunnen blijven ontwikkelen. Evenals in onze rapporten over de pabo's en tweedegraads lerarenopleidingen pleiten we hier voor een doorgaande professionaliseringsroute voor leraren met een eerstegraadsbevoegdheid.

Doorgaande professionalisering is noodzaak

De inspectie constateert dat de leskwaliteit van startende leraren gemiddeld minder goed is dan die van ervaren leraren. Het is daarom belangrijk dat scholen en lerarenopleidingen beginnende leraren in hun eerste jaren voor de klas goed begeleiden.⁵ Bovendien heeft de samenleving hoge verwachtingen van leraren: het onderwijs verandert en de beroepspraktijk is voortdurend in beweging. Leraren – beginnend én ervaren – moeten zich ook na de opleiding verder kunnen ontwikkelen. De Working Group on Schools Policy van de Europese Commissie verwoordt het zo: de initiële lerarenopleiding moet worden beschouwd als 'het eerste deel van een langer en dynamisch proces in plaats van een autonome en afgesloten fase'.⁶

Van incidenteel naar structureel

Vertegenwoordigers van eerstegraads lerarenopleidingen en scholen hebben behoefte aan landelijke afstemming over zo'n doorgaande leerroute. Dat bleek uit een gesprek dat we met hen voerden. Het idee dat beginnende leraren tijd, scholing en begeleiding nodig hebben om zich verder te ontwikkelen, is al een aantal jaren gemeengoed. Lerarenopleidingen en scholen werken samen in de regionale partnerschappen Opleiden in de school. Binnen de partnerschappen worden ook nascholings- en begeleidingstrajecten voor beginnende leraren georganiseerd, zoals de projecten 'Begeleiding Startende Leraren'. Dit zijn waardevolle aanzetten die om een meer structurele inbedding vragen, want op dit moment hangen de mogelijkheden en steun om door te groeien voor een (beginnende) leraar nog te veel af van toevallige omstandigheden.

'Universiteiten in alle regio's in het land zijn betrokken bij projecten voor startende leraren. Zo worden onder meer verdiepingmodules aangeboden voor begeleiders van startende leraren. De modules richten zich bijvoorbeeld op het begeleiden van intervisie, het begeleiden van starters bij activerende didactiek of differentiatie, of het voorbereiden van startende leraren op het mentoraat. Zaken als hoe lesgeven in het vmbo (breed) komt in de zogenaamde enculturatie (het kennismaken met de schoolcultuur) aan bod.'

Leraren willen professionaliseren

Ook leraren zelf vinden professionalisering belangrijk. Uit een enquête voor de 'Staat van de leraar' blijkt dat leraren graag (verder) willen leren. Ze willen zich graag vakinhoudelijk verdiepen, aan hun didactische vaardigheden werken en investeren

⁵ *De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2014/2015.* Utrecht: Inspectie van het Onderwijs, 2016.

⁶ *Vorm geven aan loopbaanlange perspectieven op lesgeven. Beleidsaanbevelingen voor verbetering van de initiële lerarenopleiding (Samenvatting).* Brussel: Europese Commissie, ET2020 Working Group on Schools Policy, 2015.

in hun persoonlijke ontwikkeling.⁷ Maar hun professionaliseringsactiviteiten zijn nog onvoldoende gekoppeld aan wat er binnen de school gebeurt of nodig is. De activiteiten bieden nauwelijks loopbaanperspectief en de opgedane kennis en vaardigheden krijgen vaak geen plek binnen de organisatie. Ook nemen leraren nog weinig deel aan professionele leergemeenschappen. In de 'Staat van de leraar' wordt het belang onderstreept van investeren in culturen en structuren die effectieve professionalisering bevorderen. Een belangrijke boodschap is: 'effectieve professionalisering is vooral een gevolg van een succesvolle samenwerking tussen bestuurders, schoolleiders en leraren, en vereist een inspanning op al deze niveaus'.

Landelijke afstemming over beheersingsniveaus

Waar gaat het om bij effectief professionaliseren, bij doorgroeien? Om die vraag te beantwoorden is het noodzakelijk om vast te stellen wanneer een leraar welk niveau moet beheersen. Wat moet een leraar kennen en kunnen aan het eind van zijn opleiding (vaak 'startbekwaam' genoemd), wat komt daarna? Waar en wanneer komen complexere vaardigheden aan bod, zoals toets- en differentiatievaardigheden, gesprekken met ouders, afstemming met collega's of verdieping door middel van onderzoek? Om alle leraren de gelegenheid te bieden om op een gestructureerde manier door te groeien is landelijke overeenstemming nodig over die beheersingsniveaus, bijvoorbeeld in de vorm van competentieprofielen.

'De vraag zou moeten zijn: wat leert een beginnende leraar waar het beste?'

Aanbod differentiëren

Elke leraar legt eigen accenten in wat hij wil leren om een betere leraar te worden. Het is belangrijk om daar oog voor te hebben en daar op in te spelen. Iedere leraar heeft een goede basis nodig, maar welke specifieke kennis of vaardigheden heeft iemand nodig om zich verder te ontwikkelen? Die vraag dient zich al snel na het afronden van de opleiding aan. Relevant is ook de vraag welke specifieke kennis en vaardigheden een bepaalde school nodig heeft, want scholen hebben er belang bij verschillende specialismen in huis te hebben. Om tegemoet te komen aan de verschillende wensen en achtergronden van leraren en scholen is een breed scala aan opleidingsmodellen nodig. De universiteiten houden in hun plannen al rekening met verschillende doelgroepen binnen de ulo's. In het hbo zijn naast de eerstegraads masteropleidingen ook andere masters waardevol, zoals bijvoorbeeld Special Educational Needs of Leren en Innoveren.

Samenwerking binnen de opleiding

Afgestudeerden waarderen de vakkennis van hun docenten, maar vinden dat de praktische kennis en ervaring van lerarenopleiders soms tekortschiet. Ze vinden het belangrijk dat hun docenten zelf de praktijk goed kennen en vanuit die praktijkervaring feedback geven en als klankbord fungeren.⁸ Tegelijkertijd is er – juist binnen de eerstegraads opleidingen – behoefte aan docenten die gepromoveerd zijn en dus ervaren onderzoekers zijn. Daar zit een zeker spanningsveld, want lang niet elke onderzoeker heeft ook praktijkervaring opgedaan in het (voortgezet)

⁷ *De Staat van de leraar 2016*. Utrecht: Onderwijscoöperatie, 2016

⁸ Zie ook *Beginnende leraren kijken terug. Onderzoek onder afgestudeerden. Deel 1: de pabo; Deel 2: de tweedegraads lerarenopleiding*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs, 2015.

onderwijs. Uitwisseling van expertise tussen hbo-instellingen en universiteiten kan (gedeeltelijk) uitkomst bieden. We zien al enkele goede voorbeelden daarvan. Zo zijn sommige hbo-afgestudeerden enthousiast over onderzoek dat ze hebben gedaan in een universitaire omgeving, als deel van hun eerstegraads opleiding. Anderzijds hebben hogescholen bijvoorbeeld kennis over de beroepsopleidingen die nuttig is voor universitair opgeleide leraren die in het vmbo of mbo terechtkomen. Samenwerking kan ook leiden tot een steviger vakdidactische wetenschappelijke traditie, zoals werd bepleit door de visitatiecommissie na de accreditatie van de ulo's.⁹

Samenwerking ná de opleiding

Lerarenopleidingen en scholen groeien steeds meer naar elkaar toe, we zien dat bij de partnerschappen 'Opleiden in de School'. De samenwerking binnen deze partnerschappen wordt door veel studenten en medewerkers van opleidingen en scholen gewaardeerd: de lijnen zijn kort en door hun kennis te delen ontwikkelen scholen en opleidingen zich.¹⁰ Maar daarmee zijn we er nog niet. De sector voortgezet onderwijs is bijvoorbeeld minder tevreden dan andere sectoren over de realisatie van de basisvoorwaarden 'wederzijds vertrouwen' en 'gelijkwaardigheid' in de samenwerkingsverbanden.¹¹ De inspectie concludeert in zijn algemeenheid dat er tussen de school en de lerarenopleiding geen vanzelfsprekend contact bestaat.¹² Het is daarom belangrijk dat alle betrokkenen hun samenwerking verder versterken: hogescholen, universiteiten en scholen hebben elkaar nodig.

Duidelijke taken, rollen en verantwoordelijkheden

De Working Group on Schools Policy van de Europese Commissie ziet de lerarenopleidingen als het startpunt van een doorgaande leerroute, waarin de fundamentele worden gelegd voor een continu proces van professionele ontwikkeling. Samenwerking met belanghebbenden en gedeeld eigenaarschap zijn daarbij kernbegrippen.¹³ Naast lerarenopleidingen zijn bijvoorbeeld scholen, lokale overheden en uiteraard (organisaties van) leraren zelf betrokken bij de doorgaande opleiding van leraren. Ook in het gesprek dat we voerden met vertegenwoordigers van eerstegraads lerarenopleidingen en scholen werd benadrukt hoe belangrijk het is dat alle betrokken partijen zich eigenaar voelen van zo'n doorgaande leerroute en daarbij samenwerken. Opleiden, verdere professionalisering en HRM-beleid van scholen kunnen niet los van elkaar worden gezien. Om de samenwerking goed te laten verlopen zijn afspraken nodig. Wat hoort bij het programma van de initiële opleiding, wat kan het beste in de praktijk van de school worden geleerd? Wat zijn de taken, rollen en verantwoordelijkheden van de verschillende betrokken opleidingspartners? Het is van belang dat de antwoorden op dergelijke vragen voor elke opleidingsfase worden beantwoord.

---

⁹ *Universitaire lerarenopleidingen in Nederland. Op het snijvlak van academie en professie. State of the art-rapport.* Utrecht: Quality Assurance Netherlands Universities (QANU), 2015.

¹⁰ *Monitor versterking samenwerking lerarenopleidingen en scholen. Tussenmeting 2015.* Utrecht: Oberon i.s.m. Universiteit Utrecht, 2015. Zie ook: *Eindrapport monitor krachtig meesterschap.* Utrecht: Inspectie van het Onderwijs, 2013.

¹¹ *Monitor versterking samenwerking lerarenopleidingen en scholen. Tussenmeting 2015.* Utrecht: Oberon i.s.m. Universiteit Utrecht, 2015.

¹² *De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2014/2015.* Utrecht: Inspectie van het Onderwijs, 2016.

¹³ *Vorm geven aan loopbaanlange perspectieven op lesgeven. Beleidsaanbevelingen voor verbetering van de initiële lerarenopleiding (Samenvatting).* Brussel: Europese Commissie, ET2020 Working Group on Schools Policy, 2015.

Komen tot een landelijke aanpak

De uitdaging voor de toekomst is om te komen tot een landelijk gedragen visie op doorgaande professionalisering en een voorstel voor systematische aanpak daarvan. Dat vraagt regie en afstemming. Daarom bevelen wij de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap aan om het gesprek hierover te coördineren. We hopen van harte dat leraren, opleidingen, scholen en andere belanghebbenden dat gesprek de komende jaren aan zullen gaan.

Colofon

Inspectie van het Onderwijs Postbus 2730 | 3500 GS Utrecht
www.onderwijsinspectie.nl

2016-10 | gratis
ISBN: 978-90-8503-383-7

Een exemplaar van deze publicatie is te downloaden vanaf de website van de
Inspectie van het Onderwijs: www.onderwijsinspectie.nl.

© Inspectie van het Onderwijs | juni 2016